

MARAŞ'TA BULUNAN BİR PORTRE

NEMİKA SAYIN

Ankara Arkeoloji Müzesi Mütchassısı

Burada konumuzu, Maraş Vilâyeti İstasyon Binası inşaatında bulunmuş ve müzelerimizde ender rastlanan bronzdan mamul bir erkek heykelinin başı yahutta bir büstü teşkil etmektedir. İlmî tahlile ve izaha geçmeden önce şunu sarah atlesöylemeliyiz ki, konu olarak aldığımız bu portre, bugüne kadar elimize az geçmiş şaheserlerden bir tanesidir. Ancak, gövdesine kazı yerinde rastlanmadığına göre¹, aynı zamanda portre özelliklerini ihtiva ettiğinden konumuzu portre olarak tanımlıyacağız.

Maraş Müzesinde envanter defterinin 102 numarasında kayıtlı olan bu bronz erkek başı², Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 16 Nisan 1959 tarih ve 1778 sayılı yazılarıyla Ankara Arkeoloji Müzesine temizlenmesi ve aynı zamanda ilmî etüdünün yapılması için gönderilmiştir.³

Eseri ilmî bakımdan tanımlarken şu özellikleri tesbit ediyoruz : Baş, hafif sağa doğru eğik olup, boynun gövdeye birleşen yerinden kopmuştur (Res. 1). Yüksekliği, 0,37 m.'dir. Kafatasının solunda, sağ gözünün alt yanında, sağ kulağın altında, çene altında, başın arka kısmında, büyük ve küçük parçalar halinde zamanla meydana gelen tahribatın noksanları vardır.⁴

Saçları, tepede bir noktadan sağa, sola, öne ve enseye doğru, uçları sivri, kıvrık olarak muntazam ve iri bukleler halinde dağıl-

¹ Başın bulunduğu sahada yapılan araştırmada, gövdeye ait kısımlara ve diğer başka bir esere rastlanılmadığı, Maraş Müzesi Müdürlüğünden öğrenilmiştir.

² Maraş Portresi, halen Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunmaktadır.

³ İstenilen envanter yapıp müze müdürlüğüne sunulmuştur. Bu portrenin tetkiki ve neşretmem hususunda teşviklerini esirgemeyen müze müdürü Raci Temizer'e ve 862-04832 sayı ve 2 Eylül 1959 tarihli yazılarıyla neşretme müsaadesi veren Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, neşri için kolaylık gösteren pek muhterem hocam Prof. Dr. Afif Erzen'e teşekkürü borç bilirim.

⁴ Ankara Arkeoloji Müzesine gönderilen baş, müze müstahzırı Bay Mustafa Tutuş tarafından temizlenmiş ve kırık parçaları yapıştırılmıştır.

maktadır (Res. 2, 3, 4). Saçlar, kulakları, kulak memesi hizasına kadar kapatmakta, alın üzerinde uçları sivri bukleler halinde, gayet muntazam olarak birbirine bakar vaziyette dökülmektedir.

Yüz sathına baktığımız zaman oval çehreli bir erkek tipi buluyoruz. Kaşları çatık, kalın ve kavislidir. Kaş telleri ince, gür kıllıdır. Burun kaşların devamı olup gayet muntazam, uçları yayvan olmayıp topludur. Burun delikleri oyularak gösterilmiştir, bu deliklerin iki yanında, ağız uçlarına kadar inen ince, derin olmayan hatlar mevcuttur. Gözleri çukurda ve badem şeklindedir. Göz kapakları çizgiyle belirtilmiş, göz bebekleri dairevi çizgiyle gösterilmiş ve birinin ortası oyularak çukurlatılmış, diğerinki ise deliktir.

Ağız küçük ve kapalıdır. Dudakları muntazam ve belirli olarak sınırlandırılmıştır. Dudak uçları aşağıya doğru iniktir. Üst dudağın ortasındaki çukurdan, bıyıklar ince ve küçük bukleler halinde ağızın iki kenarına inip sakalla birleşmektedir. Çene gayet muntazam ve ufaktır. Şakaklardan başlayan sık ve küçük kıvrımlardan mürekkep sakalı boynuna kadar devam eder. Bu arada, bıyık ve sakalın, saç buklelerinin iri ve sıklığı yanında, daha küçük ince ve seyrek bukleler halinde işlendiği nazarı dikkati çekmektedir (Res. 2,3). Gırtlak ve onun altında boynun göğüsle birleştiği çukurluk dahi tebarüz ettirilmiştir. Boyun, ense oldukça kalın ve etlidir.

Gözle görülen özelliklerini detaylı olarak tetkik ettiğimiz portre, genel görünüş ile, büyük bir dikkat ve itina ile sanatkârane işlenmiş, emek sarfedilmiş bir eser intibamı vermektedir. Böyle bir eserin sahibinin kim olabileceğini kesin olarak söyleyemeyiz, elimizde hiç bir delil yok. Bununla beraber başın duruşu, bakışları ve yüz ifadesinin ciddiliğinden, bu başın olgun, orta yaşlı bir kimseye ait olması lâzım gelmektedir. Bu arada, işlemede gösterilen itina ve dikkati göz önüne alacak olursak, portremizin ikinci ve üçüncü sınıf bir sanatkârın eseri olmayıp, birinci sınıf usta bir sanatkârın elinden çıktığı muhakkaktır. Sanatkârın, bu heykelin başına verdiği, yüz, bakış ifadelerinden değerli bir insanı tasvir etmek istediği anlaşılıyor. Binaenaleyh, bu hususu göz önüne alacak olursak, heykelin, yahutta portrenin alelâde bir kimseye ait olmayacağı da aşikârdır. Bu durumda portrenin, devletin ileri gelen bir memuruna, yahutta bir ilim adamına ait olması gerekmektedir.

Yukarıda incelediğimiz ve önümüze koyduğumuz özelliklerinden hareket ederek, Maraş Portresinin hangi devre ait olduğunu tâyine çalışalım.

Elimizde mevcut portrelerle yaptığımız mukayeselerde, Maraş Portresinin tam bir benzerini bulmak mümkün olmamıştır. Saçın sakala nisbeti, yani saçların iri ve büyük bukleler halinde gösterilmesine mukabil, sakal buklelerinin saç nazaran daha küçük ve seyrek olarak işlenişi bize, Hadrian'ın Roma Nazional Delle Terme de bulunan 124491 envanter numaralı portresinde⁵ ve Museo del Palazzo del Conservatori Scala II.9⁶ mermer Portresi, ve Northwick Park da⁷ Hadrian Heykelinin parçasıyla mukayese imkânlarını vermektedir. Aynı saç ve sakal uslûbu, bugün İstanbul Arkeoloji Müzelerinde⁸ 5311 envanter numaralı Adana vilâyetinin Kadirli İlçesinde bulunmuş bronz heykelin saç ve sakal işlenişinde de görülmektedir. Yine çehredeki sakin insan ifadesi, yüz uzunluğu,⁹ göz bebeklerinin tam daire oluşu¹⁰ Hadrian Devri Portre hususiyetlerindedir. Bununla beraber, Portreyi yapan sanatkârın devrinin portre hususiyetlerini çok iyi bildiği, ve buna rağmen kendinden önceki devirlerden de¹¹ ilham aldığı söylenebilir.

Netice olarak, Maraş Portresinin II. nci yüzyıla, takribi olarak M.S. 130-140 senelerine ait olduğunu söyleyebiliriz.

⁵ Max Wegner, Hadrian, Taf, 2.

⁶ Max Wegner, aynı eser, Taf, 3.

⁷ AJA October. 1959. Vol. 63. no. 4.

⁸ Ogan Aziz, TTAED. sayı. IV. sayfa. 49-54, İstanbul 1940.

⁹ Bu husus Hadrian Devri Portrelerinde görülür.

¹⁰ Ordinaryüs Prof. Ekrem Akurgal, bu hususu izah etmişlerdir, kendilerine burada teşekkür etmek isterim.

¹¹ Saç buklelerinin uçlarının sivri (kırlangıç kuvruğu) olarak gösterilişi Trayan Devrini hatırlatmaktadır.

Res. 1 — Maraş Portresi

Res. 2 — Maraş Portresinin sol
yandan görünüşü

Res. 3 — Maraş Portresinin sağ
yandan görünüşü

Res. 4 — Maraş Portresinin
arkadan görünüşü